

MEDIJI I DRUŠTVENA TEORIJA

Uvod

U ovom radu biće razmatrana istorija društvenih ideja i njen odnos prema medijima u pojedinim vremenskim razmacima, sa akcentom na ulogu koja im se dodeljuje u okviru društvenih procesa. Osnovni cilj je pokazati da mediji, kao deo društvene stvarnosti, kroz istoriju društvene misli, dobijaju sve više na značaju. Ako je teorija pandan društvene stvarnosti i služi da bi stvarnost objasnila, onda prateći društvenu teoriju, možemo uočiti važnost fenomena medija. Od prvih društvenih teorija Valtera Benjamina i Frankfurtske škole, koje ozbiljnije tretiraju problematiku medija, do savremenih teorija informacionog doba i postmodernističkih teorija, mediji su dobijali različit značaj u odnosu na društvo. Klasični teoretičari poput Dirkema i Marksa nisu pridavali veliki značaj medijima u svojim radovima, što je istorijski vrlo razumljivo. Društvene promene i društveni determinizam tumačen je odnosima u proizvodnji kao što je to smatrao Marks, ili podelom rada kao što je to smatrao Dirkem. Ekonomija se nametala kao dominantna sfera društva. Međutim, sa daljim razvojem društva, a pre svega sa razvojem nauke, dolazi do promene odnosa između različitih društvenih sfera, što društvena teorija identifikuje. Predmet ovog rada bi zato bio postepeno pomeranje težišta društvenih zbivanja iz sfere ekonomije u sferu kulture, gde mediji, pored nauke, čine ključne činioce te promene.

Od industrije svesti do informacionog doba

Razvoj društvene misli i njen odnos sa medijima biće prikazan u dve faze. Prva faza traje od dvadesetih do pedesetih godina dvadesetog veka. Nju karakteriše uočavanje uticaja medija na društvo, ali samo kao sredstva u rukama kapitala koji se njima služi da bi održao postojeće stanje. Ova etapa istorije čovečanstva

obeležena je brojnim tehnološkim pronalascima koji su uticali na nastanak i razvoj masovih medija: film, radio i telefon. Njihove društvene efekte kritički su razmatrali i tadašnji najistaknutiji teoretičari, pripadnici Frankfurtske škole i Valter Benjamin.

Druga faza traje od šezdesetih godina dvadesetog veka pa do danas. Postojeći mediji su nastavili da se postepeno razvijaju, a došlo je i do pojave fenomena televizije. Televizija je postojala i pre Drugog svetskog rata, ali se tek nakon rata razvila kao medij (Mek Kvin, 2000). Tokom pedesetih godina dvadesetog veka, televizija od filma preuzima primat kao najpopularnije sredstvo masovnih komunikacija. Na ovakva društvena kretanja reaguje i društvena misao. Maršal Mekluan predstavlja prekretnicu u poimanju medija u društvenoj teoriji. Do pojave Mekluana, niko nije smatrao medije tako presudnim faktorom u društvu. Mekluan je bio fasciniran medijima i njihovom moći, pa je iznosio tvrdnje da su mediji u suštini „produžeci ljudskog tela”. Ta fascinacija ga je navela da celokupnu čovekovu evoluciju sagleda kroz istoriju razvoja medija. Nakon Mekluanove slede i druge teorije koje su razvoju medija pridavale epohalan značaj. U međuvremenu se pojavio i Internet, sredstvo masovnih komunikacija koje je danas još uvek u povoju i nudi nove, nesagledive mogućnosti. Novo društvo koje se formira pod snažnim uticajem masovnih medija mnogi teoretičari danas nazivaju „informativnim”.

Valter Benjamin i Frankfurtska škola

Jedan od prvih teoretičara medija je Valter Benjamin. On je, 1936, napisao knjigu *Umetničko delo u veku svoje tehničke reprodukcije* u kojoj iznosi mišljenje da tada „novi mediji”, pre svega film i fotografija, omogućavaju reprodukciju stvarnosti u kojoj je nešto bitno izgubljeno. Kopiranje nekog trenutka koji je izražen u umetničkom delu, pomoću novih medija, u suštini uništava njegovu auru. Poenta rečenog je da se jedinstvenost umetničkog dela transformiše u nešto drugo – u fenomen masovnog društva. Ono što je iz perspektive ovoga rada interesantno, u Benjaminovoj teoriji, jeste uticaj novih medija na društvo. Benjamin smatra da se pojavom novih medija smanjuje društveni značaj umetnosti, a to dovodi do smanjivanja kritičnosti publike i samootuđenja čoveka.

Ono što se odmah uočava pri razmatranju Benjaminovih teorijskih stavova jeste to da on pristupa medijima iz perspektive estetičke teorije. Uloga medija u društvu je u njegovoj teoriji jasno istaknuta. Novi mediji utiču na javno mnjenje tako što ga umrtvljuju, te takvom pasivizacijom mása omogućavaju nesmetanu

reprodukciju postojećih društvenih odnosa. Iz ovoga sledi da Benjamin nove medije, kao što je film, doživljava kao pogubne po društvo i pojedinca. Film omogućava estetizaciju politike, na taj način što rat prikazuje kao mobilizaciju svih sredstava zarad očuvanja postojećih odnosa. Čovek je u toj meri postao otuđen da vlastito razaranje posmatra kao „estetsko zadovoljstvo”. Po Benjaminu, estetizaciju politike je sprovodio fašizam.

U približno isto vreme deluje i Frankfurtska škola, čiji su predstavnici, Adorno i Horkhajmer, najviše pisali o medijima i masovnoj kulturi. Krajem četrdesetih godina dvadesetog veka, pojavljuje se njihova knjiga *Dijalektika prosvetiteljstva*, u kojoj iznose svoje ključne teorijske stavove u vezi medija, upotrebljavajući termin „kulturalna industrija”, kako bi označili masovnu kulturu koja se formirala putem masovnih medija. Pretpostavka od koje su krenuli podrazumevala je da je masovna kultura svih industrijskih zemalja gotovo identična. Po ovim teoretičarima, za razliku od Benjamina koji se vezao za film i fotografiju, pronalazak radija predstavlja ključni momenat razvoja medija. Naime, radio, za razliku od telefona, transformiše ljude u svoje slušaoce, oduzima im status subjekta u komunikaciji, te stavlja u položaj objekta, kome se obraća kulturalna industrija. „Drugim rečima, potrošači kulturne industrije nisu subjekti, oni su objekti te industrije, budući da kulturalna industrija i nije ništa drugo do plansko proizvođenje dobara namenjenih masama” (Tomić, 2000: 146).

Ova dvojica Frankfurtovacu takođe uočavaju društvene posledice razvoja medija. Posledice su negativne po društvo, baš kao i slučaju Benjamina. Novi mediji smanjuju kritičku moć pojedinca, podstiču zavisničko i prilagođeno ponašanje ljudi i sprečavaju razvoj autonomnih ličnosti. Pored ovih loših efekata, kulturalna industrija kojoj se ljudi prepuštaju u svom slobodnom vremenu, predstavlja samo produžetak radnog dana pojedinca. Radni proces određena osoba može zaboraviti samo ukoliko ga ponovi u svom slobodnom vremenu. Konačni cilj masovne kulture ovi autori vide u lomljenju svakog individualnog otpora kapitalističkom društvu.

Očigledno je da se masovni mediji, iz ove teorijske pozicije, vide kao medijatori kulturne industrije koja je u funkciji postojećeg društvenog poretka. Pojedina se pasivizuje da bi se omogućio nesmetan razvoj kapitala. Odvojen od svojih kolega, pojedinac, u kući ispred televizora koji za njega reprodukuje radno vreme, jeste bezopasan po kapitalistički sistem koji ga izrabljuje. Duglas Kelner tako iznosi mišljenje: „Frankfurtska škola je svoje analize sprovodila u okviru kritičke društvene teorije, objedinjujući na taj način studije komunikacija i kulture u

kontekstu studija kapitalističkog društva i načina proizvodnje komunikacija i kulture u datom poretku, kao i njihovih funkcija i uloga” (Kelner, 2004: 54).

Međutim, bez obzira što su mediji samo sredstvo kojim se kapital služi, oni su identifikovani kao značajan faktor koji utiče na društvo u Adornoj i Horkhajmerovoj teorijskoj viziji. Frankfurtovci su kao Marksovi sledbenici ostali pri tome da odnosi u proizvodnji dominiraju, ali oni i kritikuju Marksa smatrajući da nije posvetio dovoljno pažnje uticaju kulture u modernom kapitalističkom društvu. Međutim, mora se voditi računa da kulturna sfera društva, u koju spadaju mediji, nije bila toliko značajna u Marksovo vreme. Ova izrečena kritika ukazuje da je vreme nastanka Frankfurtske teorije u mnogome drugačije nego Marksovo. Takođe, ova kritika ukazuje i na to da kulturna sfera društva između dve generacije teoretičara dobija na teorijskom značaju, ali još uvek ekonomska sfera društva ostaje dominantnija. Marksova misao bi trebalo da se tumači u kontekstu vremena u kojem je nastala. To je bilo vreme industrijalizacije koja je podstakla radikalne promene društva i tada je stvarno izgledalo da odnosi u proizvodnji određuju ostale sfere društva. Međutim, daljim istorijskim razvojem, koji je obilovao mnoštvom tehničkih inovacija i nastankom novih medija koji do tada nisu bili poznati (telefon, radio, film i televizija), kulturna sfera društva dobija postepeno na značaju. Benjamin i Frankfurtovci su prvi koji su počeli da na teoriskoj ravni identifikuju značaj kulturne sfere društva i da pišu o ulozi medija u društvu. Sama kritika Frankfurtske škole upućena Marksu čini se neopravdanom, budući da je Marks živeo u vremenu u kome nije bilo takvog uticaja masovne kulture na društvo. Njegova teorija odslikava stvarnost njegovog vremena, a vreme u kojem je Marks živeo seže do 1883. godine. To je doba koje ne karakteriše upotreba sredstava masovnog komuniciranja koja su danas poznata.

Savremene teorije i mediji

Maršal Mekluan predstavlja prekretnicu kad je u pitanju status medijâ u društvenoj teoriji. Njegova teorija nastaje krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina dvadesetog veka, u vreme kada se televizija ustalila kao vodeći medij (barem na Zapadu). Mekluan je u toj meri bio opčinjen uticajem medija da je celokupnu istoriju društva sagledao kroz njihov razvoj. Jedan od njegovih osnovnih teorijskih stavova glasi: društveni sistem je strukturiran prirodom medija preko kojih se prenosi poruka, a ne samim sadržajem poruke. Mediji, na društvo i pojedince u njemu, deluju svojim oblikom i unutrašnjom strukturom, a ne porukom koju prenose. Na osnovu ovakvih postavki, Mekluan iznosi danas dobro poznatu tezu *mediji je poruka*. Po njemu se društvo organizuje oko svog dominantnog medija

komunikacije. „U razvijanju ove perspektive, Inis, a potom Mekluan razlikuje tri tipa društva, na osnovu preovladavanja izvesnih tipova medija: usmena, pismena i elektronska” (Lorimer, 1998: 11).

Istorija ljudskog društva ovde je sagledana kroz tri faze:

- 1) Audio-taktilna kultura – kao prva faza u razvoju društva, gde preovladava govor kao osnovni način komunikacije;
- 2) Vizuelna kultura – koja počinje pronalaskom pisma i u kojoj dominira čulo vida;
- 3) Faza povratka audio-taktilnoj kulturi – koja počinje pojavom elektronskih medija gde čulo govora opet dominira.

Sumirajući ove Mekluanove teorijske postavke, možemo zaključiti da televizija predstavlja potpuno drugačiji vid medija od knjige, što podrazumeva da život ljudi u društvu u kome televizija igra važnu ulogu jeste različit od onog u kome dominira upotreba štampanih medija. Tako se dešava da se vesti prenose putem televizije istovremeno *milionoma* ljudi širom sveta, zbog čega se može reći da novi elektronski mediji od sveta stvaraju „globalno selo”.

Mekluan je pridavao veoma mnogo pojmu globalnog sela. „Pod tim nije podrazumevao da ćemo svi uskoro postati jedna velika, srećna porodica, nego da ćemo imati takav kapacitet prikupljanja informacija da ćemo biti blisko, možda i suviše, svesni svačijeg kretanja, u svakojakim situacijama, s kraja na kraj sveta” (Lorimer, 1998: 18).

Ukoliko su ove teorijske postavke tačne, sledi da pod uticajem televizije kao elektronskog medija, imamo potpuno drugačije društvo. Takvo teorijsko stanovište medijima daje ključnu ulogu u formiranju novog društva, koje je po Mekluanu definitivno određeno vrstom medija kojim se ljudi u njemu služe.

Sledeća teorijska orijentacija koja je medijima davala veliki značaj jeste teorija postindustrijskog društva. Ta teorijska struja je imala mnogo pripadnika od kojih su najpoznatiji Danijel Bel i Alan Turen. Ključna teza ovih autora odnosi se na prelazak Zapadnih društava iz idustrijskog doba u postindustrijsko doba. Osnovna odlika postindustrijskog doba je povećanje značaja znanja i masovih komunikacija po društvo kao celinu. „Naime, u ovom teorijskom usmerenju je došlo do korenite promene u označavanju vodećih društvenih snaga, tako je intelektualnim snagama dat primat u odnosu na proizvodne koje su identifikovane sa industrijskim periodom”. (Dabović, 1998). Obrazovanje i mediji kao glavne društvene snage se

ovde dovode u vezu, jer se uočava da se u obrazovanju sve više koriste sredstva masovnih komunikacija. S druge strane, obrazovanjem se stvaraju uslovi za dalji razvoj masovnih komunikacija kroz nove naučne pronalaskе. Iz navedenih razloga, postindustrijsko doba se naziva društvom znanja ili informacionim društvom, čime se skreće pažnja na značaj informacija. Ovakve teorijske postavke sugerišu da su proizvodnja i promet informacijama osnovna društvena delatnost. Nekada, u industrijskim društvima, promet roba je zauzimaо mesto informacijama.

S obzirom da autori ove teorijske orijentacije ukazuju na ogroman značaj medija, oni se, razumljivo, obraćaju najpre idejama samog Mekluana, prihvatajući Mekluanove postavke povezivanja sveta putem elektronskih medija. S druge strane, osnovna razlika između njih i Mekluana jeste u odbacivanju Mekluanovog pojma *globalnog sela*, umesto koga oni koriste pojam *globalnog grada* ili *globalnog metropolisa*. „Ovo stoga, što u globalnoj zajednici, po mišljenju većine autora, ne dolazi do emocionalnog povezivanja jedinki, odnosno razvijanja osećanja pomoći i podrške, kao što je to slučaj u primitivnom selu, već se uspostavlja, prvenstvo funkcionalnih odnosa uz očuvanje kulturnih specifičnosti užih grupa, što je specifično za gradsku sredinu.”¹ Poenta takvih stavova, teorija o postindustrijskom društvu, jeste da globalizacija putem masovnih medija više vodi *multikulturalnosti* nego kulturnoj jednodolnosti kako je to mislio Mekluan.

Sagledavanjem osnovnih postavki postindustrijske teorije možemo konstatovati da su ove teorije dale izuzetan značaj, čak presudan, kulturi i funkcionisanju društva. Pored medija, najvažniji deo kulture čini obrazovanje. Ta dva dela kulture čine „motor društvenih promena”.² Mediji i obrazovanje su međusobno povezani i utičući jedan na drugog, menjaju društvo. Dakle, mediji ovde igraju ogromnu ulogu, ali za razliku od Mekluana koji im je dao presudnu ulogu, oni u teorijama postindustrijalizma to mesto dele sa naukom.

Jedan od najistaknutijih savremenih teoretičara je svakako Manuel Kastels, koji je dosledno na tragu teorija o postindustrijskom društvu. Godine 1996, on objavljuje prvi tōm, sada već čuvene, triologije *Informaciono doba*, gde zastupa tezu da smo na prelazu vekova na ulazu u informaciono doba. Industrijsko društvo nastaje i razvija se industrijskim revolucijama, međutim, informacionom revolucijom nastaje novi oblik društva koje je Kastels nazvao *umreženo društvo*. Takvo novonastalo društvo karakteriše centralna važnost znanja i informacija. Po njemu, u ovakvom društvu dolazi do stvaranja novih vrsta nejednakosti, nejednakosti u mogućnosti korišćenja novih informacionih tehnologija. Razlike među ljudima u ovakvom društvu neće biti određene novcem i količinom slobodnog vremenom,

1 Dabović, 1998

2 Ibid

već znanjem koje je potrebno da se koriste novi komunikacioni sistemi. Ovom tvrdnjom, po kojoj obrazovanje čini ključ međuljudske nejednakosti nastavlja se tradicaja teorija o postindustrijskom dobu, gde obrazovanje i nauka igraju dominantniju ulogu od ekonomije.

Zauzimajući poziciju da se kulture sastoje od komunikacionih procesa, Kastels smatra da se svi oblici komunikacije zasnivaju na proizvodnji i konzumaciji znakova. Pa prema tome, stvarnost koju opažamo oduvek je bila virtuelna, jer je, kako smatra Kastels, opažamo kroz znake i simbole. Međutim, današnji mediji za razliku od prethodnih ne proizvode virtuelan svet, već svet stvarne virtuelnosti. Šta predstavlja pojam sveta stvarne virtualnosti? Kastels kaže: „To je sustav u kojem je sama stvarnost (to jest ljudsko materijalno/simboličko postojanje) u potpunosti obuhvaćena, posve uronjena u virtualnu postavu slika, u izmišljen svet, u kome pojave ne postoje samo na ekranu pomoću kojeg se iskustvo komunicira, već same postaju iskustvo. U medij su uključene sve vrste poruka, jer je medij postao tako obuhvatan, raznovrstan i prilagodljiv da u isti multimedijски tekst apsorbira čitavo prošlo, sadašnje i buduće ljudsko iskustvo...”³.

Koliko važnost Kastels pridaje komunikacijama i medijima možemo lako uočiti i iz stava „... bez analize preobrazbe kultura pod novim elektronskim komunikacijskim sustavom, celokupna analiza informacionog društva bila bi u osnovi promašena”⁴. Inače, u svojoj triologiji, on se osvrće na svoje prethodnike koji su pisali o masovnim medijima, uz posebni osvrt na nezaobilaznog Maršala Mekluana, ističući važnost njegovih ideja, ali isto tako skrećući pažnju na njihovu istorijsku prevaziđenost. U međuvremenu desile su se mnoge tehnološke promene, pojavio se kompjuter, zatim internet i satelitska televizija. Sve te pojave dovele su do značajnih promena u društvu, a jedna od najznačajnijih posledica nove tehnologije je diverzifikacija masovne publike. O ovom problemu Kastels naširoko piše. Naime, sa povećanjem broja televizijskih kanala, pojavom Inteneta, kao interaktivnog medija u kome pojedinac bira sajtove koje gleda, polako nestaje masovna publika, deleći se u manje segmente. Ovo je jedan od važnih društvenih procesa, sa nesagledivim posledicama, koji ranije teorije masovne kulture čini zastarelim i neprikladnim za sve složeniju društvenu stvarnost.

Jasno je iz rečenog da analiza medija i tehnologije čine osnovu Kastelsove teorije. Čini se gotovo nepotrebnim podvlačiti koliki je značaj medija u Kastelsovoj teoriji. Iako oni nisu viđeni kao presudan faktor društvene promene, bez njihove analize po ovom autoru nije moguće ništa reći o savremenom društvu.

U suprotnosti sa teorijama postindustrijskog društva i Kastelsovom teorijom

3 Kastels, 2000: 400

4 Kastels, 2000: 358

informativnog doba, koje prelaze iz jedne epohu u drugu vide kao kontinuiran proces, javlja se postmodernistička društvena misao. Postmodernistički teoretičari smatraju da je došlo do radikalnog raskida između doba moderne, koja je trajala do Drugog svetskog rata, i postmodernog doba u kome više nema ničeg zajedničkog sa prethodnom epohom.

Žan Bodrijar jedan je od vodećih teoretičara postmoderne koji je medijima posvetio mnogo prostora u svome radu. „Nastupila je, tvrdi Bodrijar, nova era u kojoj nova tehnologija, mediji, kibernetički modeli, informacioni procesi, zabava i industrija znanja, zamenjuju industrijsku proizvodnju i političku ekonomiju kao organizacioni princip društva”.⁵ Novo društvo koje je nastalo jeste društvo hiperrealnosti i simulacije. Od svih tehnologija koje danas utiču na društvo, masovne komunikacije imaju najjače dejstvo, smatra Bodrijar. Po njegovom mišljenju, pojava masovnih medija izmenila je naše živote. Televizija, u stvari, ne predstavlja svet onakvim kakav jeste, već definiše svet u kome živimo. „Više ne postoji realnost koju posmatramo sa televizije, realnost je samo niz slika sa televizijskog ekrana”.⁶ Doba masovnih medija stvara svet hiperrealnosti, a taj svet je sazdan od slika koje nemaju oslonca u spoljašnjoj realnosti, već svoje značenje dobijaju od drugih slika koje isto ne referiraju ni na šta. „Nalazimo se u univerzumu u kome ima sve više informacija, a sve manje smisla”.⁷ „Informacija guta svoje sopstvene sadržaje”.⁸ Mediji po Bodrijaru vrše imploziju društvenog u masama. Svi sadržaji smisla su apsorbovani u jednom dominantom obliku medijuma, tako da taj medijum sam po sebi predstavlja događaj. Međutim, ističe Bodrijar, ne postoji samo implozija poruke u medijima, nego se uporedo dešava implozija medija i stvarnog u nekoj vrsti besmisla. U ovako nastaloj besmislici ne može se saznati jasno šta je mediji. Po ovom autoru, onda kada je Mekluan rekao „mediji je poruka”, on nije samo označio kraj poruke već i kraj medija. To znači da nema više medija kao posredničke instace između stvarnog i gledaoca. Mediji je stvarnost, medij je događaj, stvarnost je ukinuta.

Čini se da Bodrijar, kao i Mekluan, ključnu ulogu u današnjem društvu daje medijima. I kod njega se ekonomska sfera društva potiskuje u drugi plan, a osnovni princip organizacije društva posredovan je medijima i komunikacionim tehnologijama. Savremeni mediji ne samo da igraju centralnu ulogu, već i definišu svet u kome živimo. Oni su ukinuli realnost, stvarajući hiperrealnost koja nema oslonca u stvarnosti, ona je svedena na niz slika. Nije čudno što je Bodrijar početkom devedesetih godina dvadesetog veka napisao članak „Rat u zalivu se nije desio”, misleći na američko-irački rat u zalivu. Kako navodi Daglas Kelner u svojoj knjizi *Medijska kultura*, nijedna istina o tom ratu se nije pojavila u štampi Sjedinjenih

5 Dabović, 1998

6 Gidens, 2003

7 Bodrijar, 1991: 83

8. Bodrijar, 1991: 84

Država pred početak rata i za vreme trajanja samog rata. Tako su stanovnici Sjedinjenih Država i Iraka gledali iste programe na televiziji u želji da vide šta se to stvarno dešava. Bodrijar smatra da je to bio medijski spektakl, a ne rat.

Zaključak

Iako nisu razmatrane sve teorije koje postoje o savremenom društvu, uzete su u obzir one najvažnije. Pokazana je istorija društvenih ideja kroz prizmu prisutnosti problematike medija. Pokazano je da su klasični teoretičari društva kao što su Marks i Dirkem izostavljali medije iz svojih teorijskih koncepcija. Ukoliko stavimo njihove ideje u kontekst vremena u kome su živeli, kada mediji nisu bili još dovoljno razvijeni, postaje jasno zašto se mediji gotovo i da ne spominju. Već sledeće generacije teoretičara, usled brzog tehnološkog napretka i razvoja samih medija, uočavaju uticaj medija po društvo. Međutim, u to vreme početka i sredine dvadesetog veka, mediji nisu još bili toliko razvijeni, nego su bili u razdoblju intenzivnog povića. Nije postojala televizija, već su teorijske postavke građene na uticaju radija i filma. Društveni odnosi i dalje su sagledavani kao u osnovi određeni ekonomskom sferom društva. Ključan pojam koji je razmatran bio je pojam masovnog društva. Masovno društvo podrazumeva postojanje jednog ili par vodećih transmitera kulturnih vrednosti. Ovakve teorijske postavke neodržive su u dobu diverzifikacije masovne publike. Ključan prevrat je nastao pojavom satelitske televizije i većim izborom kanala. Konačno se pojavio Internet, kao sredstvo komunikacije koji je definitivno zasenio starije teorijske postavke u kojima je pojedinac posmatran kao pasivan posmatrač onog što mu se emituje. Ubrzan razvoj komunikacione tehnologije polako je zahtevao nove teorijske postavke. Nove teorijske postavke, počevši sa Mekluanom šezdesetih godina dvadesetog veka, razvijale su se za ovaj rad veoma važno u dva pravca. Prvo, polako je došlo do napuštanja gledišta po kome odnosi u proizvodnji određuju ostale sfere društva. Kulturna sfera, sa sve većim uticajem nauke i medija, dobijala je na značaju u funkcionisanju novog društva. Drugo, problematika medija sve više je zastupana da bi konačno postala nezaobilazna i ključna u razumevanju društva kraja dvadesetog veka. Denis Mek Kvin, jedan od današnjih vodećih teoretičara medija, u svojoj knjizi *Televizija* piše: „Međutim da ne bi smo zapali u tvrdnju da se televizija mora izučavati, bolje bi bilo postaviti pitanje s druge strane: možemo li uopšte sebi dozvoliti da ne proučavamo nešto što zauzima središnje mesto u modernom društvu?“⁹. Sudeći po teorijama nastalim posle Mekluana, odgovor na ovo Mek Kvinovo pitanje je negativan. Savremeni teoretičari, poput Kastelsa i Bodrijara, dodeljuju ključnu ulogu medijima u savremenom društvu i neizbežno ih uzimaju u obzir prilikom svojih teorijskih razmatranja.

9 Mek Kvin, 2000: 16

Literatura:

- Bodrijar, Žan, *Simulakrumi i simulacija*, Novi Sad: Svetovi, 1991.
Dabović, Dušan, 1998, *Globalni metropolis*, http://www.pravni-obraci.co.yu/teorija/globalni_metropolis/index.htm
Gidens, Entoni, *Sociologija*, Beograd, Ekonomski fakultet, 2003.
Kastels, Manuel, *Uspori umreženog društva*, Zagreb, Golden marketing, 2000.
Kelner, Daglas, *Medijska kultura*, Beograd, Clio, 2004.
Lorimer, Rolend, *Masovne komunikacije*, Beograd, Clio, 1998.
Mek Kvin, Dejvid, *Televizija*, Beograd, Clio, 2000.
Tomić, Zorica, *Komunikologija*, Beograd, Filološki fakultet, 2000.

Ključne reči:

---

društvena teorija, mediji, publika, društvo, nauka, tehnološka promena.

Ljubomir Maširević

MEDIA AND SOCIAL THEORY

Summary

The theme of this work is the relation between social theory and media. The main aim is to show the increasing importance of media in a social theory. Social theory is analyzed from the period the problem of media was first seriously identified, at the beginning of the twentieth century, up to the period of the contemporary theory of Manuel Castells. We determine that cultural sphere becomes dominant, whereas media unavoidable in the social analysis of a contemporary society.